

Giriş

“Hakkın Kazanılması, Kaybedilmesi, Kullanılması ve Korunması” başlığı altında ele alınacak temel kavramlar; hukuki olay, hukuki fiil, hukuki işlem, iyi niyet, dürüstlük kuralı, kötü niyet, ifa, çekişme, ispat yükü, eda davası, tespit davası, istihkak davası, inkâr, ikrar, haklı savunma, karine ve itirazdır.

Hakkın Kazanılması

Hakkın Kazanılmasına Yol Açan Sebepler

Bir hakkın bir kişiye bağlanmasına hakkın kazanılması adı verilir. Bir hakkın kazanılmasına yol açan olgular; hukuki olay, hukuki fiil ve hukuki işlemdir.

Hukuki olay, hukuk düzeninin kendilerine hukuki sonuçlar bağladığı olaylardır. Örneğin, doğum ve ölüm. Hukuki olaylar iki grupta toplanır. Bunlar, geniş anlamda hukuki olay ve dar anlamda hukuki olaydır. Geniş anlamda hukuki olay, kanun koyucunun kişi iradesi sonucu olup olmadığına bakmaksızın hüküm ve sonuç bağladığı olayları ifade eder. Örneğin; kişiliğin, çocuğun sağ olarak tamamiyle doğduğu anda başlaması ve ölümlü sona ermesi (TMK m.28); mirasın, mirasbırakanın ölümüyle açılması (TMK m. 575). Dar anlamda hukuki olay ise kişi iradesi sonucu olan ve hukuk düzeni tarafından kendisine hukuki sonuç bağlanan olaylardır ki, bunlara hukuki fiil denir.

Hukuki fiil, hukukun kendisine hukuki sonuç bağladığı insan iradesini (insan davranışlarını) ifade eder. Hukuki fiiller, hukuka uygun fiiller (hukuk düzeninin onayladığı fiiller) ve hukuka aykırı fiiller (hukuk düzeninin uygun bulmadığı fiiller) olmak üzere ikiye ayrılır. Hukuka uygun fiiller: Hukuka uygun fiiller, hukuk düzeninin uygun gördüğü, onayladığı ve kendilerine hukuki sonuçlar bağladığı davranışları ifade eder. Hukuka aykırı fiiller, kişinin hukuk düzenince onaylanmayan davranışlarıdır. Hukuki sonuç, o davranıştan failin sorumlu olmasıdır. Hukuka aykırı fiiller, haksız fiiller ve borca aykırı fiiller (borca aykırılık) olmak üzere ikiye ayrılır. Haksız fiillerde taraflar arasında önceden kurulmuş hukuki ilişki mevcut değildir (örneğin, bir kişinin bir başka kişiyi yaralaması; bir kişinin arabasıyla bir başka araca çarpması, göstericilerin bir mağazanın vitrinine ve içindekilere zarar vermesi). Taraflar arasında daha önceden mevcut bir hukuki ilişkiye aykırı bir davranışta bulunuluyorsa borca aykırılık söz konusu olur (örneğin, bir borçlunun bir sözleşmeden doğan borcunu alacaklısına zamanında ifa etmemesi).

Hukuki işlem, bir veya birden fazla kişinin hukuki bir sonuca yöneltilmiş irade açıklamasıdır. Örneğin; satış sözleşmesi, bağışlama sözleşmesi birer hukuki işlemdir.

Her hukuki işlemde, irade açıklaması ve hukuki sonuç olmak üzere iki unsur bulunmaktadır. Hukuki işlemin çekirdeğini teşkil eden irade açıklamasında, bir hakkın veya bir hukuki ilişkinin kurulması, değiştirilmesi veya sona erdirilmesi istenir. İstenen bir hukuki sonucun doğması için insan iradesinin bu hukuki sonucun

doğmasına yönelik olarak açıklanması gerekir. Sözleşme ilişkilerinde hukuki sonuca yönelmiş bu tür iradeye taraf iradesi denilmektedir.

Haklar, özellikle de malvarlığı hakları aslen kazanma ve devren kazanma olmak üzere iki şekilde kazanılır.

Hakkın Aslen Kazanılması

Kişinin o âna kadar kimsenin malı olmayan bir şey üzerinde kendi fiili ile kendi lehine bir hak kurmasına, hiçbir aracı olmadan şey üzerinde ilk defa hak kurmasına, kazanmasına (iktisap etmesine) “hakkın aslen kazanılması (asli / asıl yoldan iktisabı)” denir. Aslen kazanma hukuki olay, hukuki fiil ya da kanundan kaynaklanır.

Hakların aslen kazanılması, maddi mallar (eşya) üzerinde olabileceği gibi, maddi olmayan mallar veya kişiler üzerindeki haklara ilişkin de olabilir. Bir yazarın yayımlanmış kitabı üzerindeki telif hakkı, yeni bir buluşa ilişkin patent hakkı yahut anne ve babanın yeni doğmuş çocukları üzerindeki velayet hakkı, başkasına ait bir eşyayı zamanaşımı ile kazanma aslen kazanmadır.

Hakkın Devren Kazanılması

Bir kişinin bir hakkı o zamana kadar sahibi olan kişiden elde etmesi hakkın devir yoluyla / devren kazanılmasıdır (fer’en iktisap). Hakların devren kazanılması, genellikle bir hukuki işlemle bir başka kişiye geçirilmesi veya miras yoluyla olur. Bir hakkın devir yoluyla kazanılmasında hakkın hangi anda devredilmiş (karşı tarafça kazanılmış) sayılacağı önem taşımaktadır. Taşınmazlar üzerindeki haklar kural olarak tapu siciline tescil anında kazanılır. Taşınırlarda ise, aynı hakların kazanılması, teslim (eşyanın zilyetliğinin karşı tarafa devri) ânında söz konusu olur. Miras hakları ise, mirasbırakanın ölümü anında mirasçılara geçmiş, diğer bir ifade ile onlar tarafından kazanılmış olur.

Hakların Kazanılmasında İyiniyet

Bir eşya üzerindeki hakkın devren kazanılabilmesi için, bu eşyayı devreden kişinin onun üzerinde (mâliki olarak) tasarruf yetkisine sahip olması gerekir. Aksi takdirde, bu hakkın ondan kazanılması söz konusu olmaz. Oysa iyiniyet kurumu bu tür durumlarda hakların geçerli şekilde kazanılması yönünde hizmet etmektedir. İyiniyet, sadece malvarlığı haklarında değil, kişilik haklarının (örneğin; aile hukuku ile ilgili bir kısım hakların) doğması, kazanılması, hüküm ve sonuçlarını meydana getirmesinde de önemli rol oynar. Ancak iyiniyetin en çok rol oynadığı alan, özellikle hakların devren kazanılmasındadır.

İyiniyet Kavramı

İyiniyet kavramı, bir hak kazanılırken hakkın kazanılmasına engel olan bir sebebin mevcudiyeti veya o hakkı kazanma için gerekli olan bir unsurun yokluğu hakkında gerekli özeni göstermesine rağmen kişide var olan, makul görülebilen bir yanlış bilgi ya da bilgisizliği ifade eder.

HUK101U-HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

Ünite 6: Hakkın Kazanılması, Kaybedilmesi, Kullanılması ve Korunması

TMK m.3'te yer alan "Kanunun iyiniyete hukuki bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyiniyetin varlığıdır" şeklindeki hüküm ile iyiniyet bir karine niteliği kazanmıştır. İyiniyet karinesi nedeniyle iyiniyetli olduğunu ispat etme yükünden kurtulmuş kişinin karşısında diğer taraf onun iyiniyetli olmadığını ispat etmek zorundadır.

İyiniyetin Unsurları

İyiniyetin unsurları üçe ayrılarak incelenebilir: 1. Kişi hatalı (yanlış) bir bilgiye sahip veya bilgisiz olmalıdır. 2. Bu hatalı (yanlış) bilgi veya bilgisizlik kendi kusurundan ortaya çıkmış olmamalıdır. Başka bir ifade ile, mazur görülebilir bir hatalı (yanlış) bilgi veya bilgisizlik bulunmalı; gereken özenin gösterilmesi ihmal edilmiş olmamalıdır. 3. Bu hatalı (yanlış) bilgi veya bilgisizlik; ya yalnız hakkın doğumu veya kazanılması anında bulunmalı ya da devamlı olarak mevcut olmalıdır.

İyiniyetin Sonuçları

İyiniyet, bir hakkın kazanılması için gerekli olan şartların mevcut olmamasına veya hakkın geçişini engelleyen sebeplerin varlığına rağmen, o hakkın geçerli bir şekilde kazanılmasına imkân sağlamaktadır. Ancak bazı istisnâ hallerde kişi iyiniyetli de olsa, hakkı kazanması söz konusu olmayacaktır. Bu istisnâ haller, ayırt etme gücü bulunmayanın, malı çalınanın ve malı elinden rızası olmadan çıkmış olan kişinin korunmasına ilişkindir.

Eşya Hukukunda

İyiniyetli olma sonuçlarını en çok eşya hukukunda aynı hakların, özellikle de mülkiyet hakkının kazanılmasında gösterir. Mülkiyet hakkı açısından iyiniyetin sonuçları taşınır ve taşınmazlar için ayrı ayrı incelenebilir.

Taşınır Üzerinde Mülkiyet Hakkının İyiniyetle Kazanılması: Taşınır mülkiyetinin konusu, nitelikleri itibarıyla taşınabilen maddi şeyler ile edinmeye elverişli olan ve taşınmaz mülkiyetinin kapsamına girmeyen doğal güçlerden oluşur (TMK m.762). Taşınır üzerindeki mülkiyet hakkının iyiniyetle kazanılıp kazanılamayacağı, o taşınır malın sahibinin elinden rızası ile çıkıp çıkmamasına göre belirlenmektedir.

Sahibinin elinden isteğiyle çıkan taşınırlarda, bir eşyanın sahibi o eşyayı bir hukuki işlem (kullanım ödücü TBK m.379; saklama sözleşmesi TBK m.561) ile belli bir süreliğine bir başkasına vermiş olmaktadır. Bu tür eşyalara bırakılmış eşyalar denilmektedir. Bir kişi bir taşınırını kiraya vermiş ya da rehin olarak bırakmışsa bu eşyalar da sahibinin elinden isteğiyle çıkmış demektir. TMK m. 988 hükmü, bir taşınırın emin sıfatıyla zilyedinden o şey üzerinde iyiniyetle mülkiyet veya sınırlı aynî hak edinen kimsenin ediniminin, zilyedin bu tür tasarruflarda bulunma yetkisi olmasa bile korunacağı yönündedir. Sonuçta, hak sahibi olmayan bir kişiden taşınırın mülkiyetini bu şekilde iyiniyetle elde etmiş kişilere karşı, eşyayı kendi isteği ile elinden çıkarmış kişinin eşyanın iadesini talep etmesi mümkün olmayacaktır.

Sahibinin elinden isteği olmadan çıkan taşınırlarda ise durum farklıdır. Sahibinin elinden isteği dışında çıkan mal (eşya), çalınmış, kaybedilmiş veya iradesi dışında başka herhangi bir şekilde elinden alınmış [örneğin; elinden zorla alınmış (gasp edilmiş)] malı (eşyayı) ifade eder. TMK m.989 hükmü bu durumlara işaret etmektedir. Madde hükmüne göre, taşınır çalınan, kaybolan ya da iradesi dışında başka herhangi bir şekilde elinden çıkan zilyet, o şeyi elinde bulunduran herkese karşı beş yıl içinde taşınır davası açabilecektir. Ancak bir taşınır malı beş yıl süre ile davasız ve aralıksız iyiniyetle ve malik sıfatıyla (malik olduğu inancıyla) zilyetliğinde bulunduran kişi, zamanaşımı yoluyla bu sürenin sonunda o taşınır malın maliki olur (TMK m.777/1). Zilyetliğin irade dışı kaybedilmesi halinde zilyet, bir yıl içinde malı (eşyayı) ele geçirir veya açacağı dava yoluyla onu yeniden elde ederse zamanaşımı kesilmiş olmaz (TMK m.777/2). Kanun koyucu TMK m.989'da düzenlenen hükme bir istisna getirmiştir. O da 990. maddedeki hükümdür. Bu düzenleme uyarınca "Zilyet, iradesi dışında elinden çıkmış olsa bile, para ve hamiline yazılı senetleri iyiniyetle edinmiş olan kimseye karşı taşınır davası açamaz." Sahibinin elinden isteği dışında çıkan şey para ya da hamiline yazılı senet (örneğin; çek, pay senedi) ise (bu durumu bilmeyen) iyiniyetli kişilerin para ya da bu tür senetleri edinmeleri mümkün olabilecektir.

Sahibinin elinden isteği olmadan çıkan taşınırlarda bu şekilde bir düzenleme yapmış olan kanun koyucu, iyiniyetli kişileri tamamen korumasız da bırakmamıştır. TMK 989. maddenin ikinci fıkrasında bu hususta "Bu taşınır, açık artırmadan veya pazardan ya da benzeri eşya satanlardan iyiniyetle edinilmiş ise iyiniyetli birinci ve sonraki edinenlere karşı taşınır davası, ancak ödenen bedelin geri verilmesi koşuluyla açılabilir" hükmüne yer vermektedir. Bu şekilde iyiniyetli kişi ancak ödediği bedel kendisine iade edilirse eşyayı geri verecektir.

Taşınmaz Üzerindeki Mülkiyet Hakkının Kazanılması: Taşınmazlar TMK 704. maddede sayılmıştır. Bunlar; arazi, tapu kütüğünde ayrı sayfada kaydedilen bağımsız ve sürekli haklar, kat mülkiyeti kütüğüne kayıtlı bağımsız bölümlerdir. Taşınmaz üzerinde aynî haklar (mülkiyet ve sınırlı ayni haklar) kural olarak tapu siciline tescil ile kazanılır. TMK m.7 hükmü gereğince tapu sicili resmi sicillerden olduğu için doğruluğu hakkında bünyesinde bir adi karine barındırmaktadır. TMK m. 1023'te bu yönde, "Tapu kütüğündeki tescile iyiniyetle dayanarak mülkiyet veya bir başka aynî hak kazanan üçüncü kişinin bu kazanımı korunur" hükmüne yer verilmektedir. Görüldüğü üzere taşınmazlarla ilgili olarak tapu siciline güven ilkesi benimsenmiştir. Bir kişi iyiniyetle, tapu sicilindeki kayıtlara güvenerek bir hukuki işlem yapmışsa Kanun tarafından korunmakta ve hak sahibi olmaktadır. Bir kişi, bir taşınmazı iyiniyetle fakat geçerli bir hukuki sebep olmaksızın (devre yetkili olmayan bir kişiden) satın almışsa, bu taşınmazın mülkiyetini kazanamaz. Ancak TMK 712. madde, iyiniyetli olan kişinin, taşınmazı on yıl süre ile davasız ve aralıksız (zilyet olarak) elinde

HUK101U-HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

Ünite 6: Hakkın Kazanılması, Kaybedilmesi, Kullanılması ve Korunması

bulundurulması halinde, onuncu yılın sonunda taşınmazın mülkiyetini (olağan) zamanaşımı yoluyla kazanmasına imkân vermektedir.

Aile Hukukunda

Aile hukukunda da iyiniyetin sonuçlarına rastlanmaktadır. Örneğin, evliyken yeniden evlenen bir kimsenin önceki evliliği mutlak butlan kararı verilmeden önce sona erer ve ikinci evlenmede diğer eş iyiniyetli ise (yani evlendiği kişinin halen evli olduğunu bilmiyorsa) artık ikinci evliliğin butlanına karar verilemez (TMK m.147/3).

Borçlar Hukukunda

Borçlar hukukunda iyiniyetin sonuçları açısından “alacağın devri (alacağın temliki)” örnek verilebilir. Alacağın devri, bir alacağın alacaklı tarafından yazılı şekilde bir başkasına devredilmesini ifade eder (TBK m.184). Bu devrin gerçekleşebilmesi için borçlunun izninin alınmasına ihtiyaç yoktur. Borçluya, alacağın devredilmiş olduğu haber verilirse borcunu artık yeni alacaklıya ödemesi gerekir. Ancak borcun devredildiği kendisine bildirilmemişse, eski alacaklısına iyiniyetle borcunu ödemekle borcundan kurtulmuş olur.

Hakkın Kaybedilmesi

Bir hakkın hak sahibinin elinden çıkması, o hakkın hak sahibinden ayrılması hakkın kaybedilmesi demektir. Hakların kaybedilmesi iki grupta toplanabilir. Bir hakkın nisbî kaybı iken diğer hakkın mutlak kaybıdır.

Bir hak sahibi, sahip olduğu bir hakkı bir başka kişiye devretmekle sahip olduğu hakkı kaybetmiş olur. Bu hakkın nisbî kaybını teşkil eder. Hakların devren kazanılmasına yol açan bir hukuki işlem (örneğin; satış sözleşmesinde satış ile; bağışlama sözleşmesinde bağışlama ile) veya hukuki olay (örneğin; bir kişinin ölümü ile mirasın mirasçılara geçmesi), eski sahibi bakımından hakkın kaybedilmesi sonucunu doğururlar.

Bir hakkın kaybı sonucunda hak tamamen ortadan kalkıyorsa hakkın mutlak kaybı söz konusu olur. Hakkın mutlak kaybı da bir hukuki olay, hukuki fiil ya da hukuki işlem sonucu gerçekleşebilir. Bir hukuki olay olan ölümün gerçekleşmesiyle hak sahibinin kişilik hakları, bu tür haklar mirasçılara intikal edemeyeceğinden tamamen ortadan kalkar. Aynı şekilde hak sahibinin ölümüyle (varsa) sahip olduğu velâyet hakkı da son bulur. Hak konusu şeyin telef olması da o şey üzerindeki hakkı sona erdirir (örneğin; bir kişinin kedisinin ölmesi; arabasının yanarak kullanılamayacak hale gelmesi; teknesinin açık denizde batması). Bir hukuki fiil de hakların mutlak olarak kaybedilmesine yol açabilir. Bir kişinin bir taşınırını terk etmesi de (örneğin; sahip olduğu bir eşyasını çöpe atması) hakkı sona erdirir (TMK m.778). Bu şekilde terkedilmiş bir eşya sahipsiz eşya haline gelir. Bir hukuki işlem de hakkın mutlak kaybına neden olabilir. Feragât halinde bir hukuki işlemle hak sona erebilir (örneğin; mirastan feragât sözleşmesiyle mirastan feragat eden, mirasçılık sıfatını, dolayısıyla miras hakkını kaybeder, TMK m.528). Aynı

şekilde kamulaştırma da taşınmaz mülkiyetinin bir hukuki işlemle mutlak kaybına yol açmaktadır.

Hakkın Kullanılması

Hakkın Kullanılması ve Sınırları

Hak, kişinin hukuk düzenince korunan menfaatleri olduğuna göre bu korunan menfaatler çerçevesinde kendisine tanınan yetkilerinden faydalanmak üzere kişinin harekete geçmesi hakkın kullanmasını ifade edecektir. Türk Medeni Kanunu “Hukuki ilişkilerin kapsamı” kenar başlığını taşıyan 2. maddesinde “Herkes haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır” hükmü ile bireyci görüşten uzaklaşarak toplumsal görüşü benimsemiştir.

Hakkın Kullanılmasında Dürüst Davranma (Dürüstlük Kuralları)

Türk Medeni Kanunu’nun 2. maddesinde bahsi geçen dürüstlük kurallarını hakim önüne gelen uyuşmazlık tarafların bir talebi olmasa da kendiliğinden uygulamakla yükümlüdür.

TMK m.2’de yer alan “Herkes haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır” şeklindeki birinci fıkra hükmü kişi davranışlarına yöneliktir. Dürüstlük kuralları (objektif iyiniyet kuralları), dürüst, normal, orta zekâlı, makûl kişilerin, toplum içinde karşılıklı güvene, ahlâka ve dürüstlüğü dayalı davranışları sonucunda ortaya çıkan ve toplumun ihtiyaçlarıyla iş hayatının gereklerine uygun olduğu ölçüde herkesçe benimsenen yazılı olmayan kuralların tümünü ifade etmektedir.

Hâkim, kişilerin dürüst davranıp davranmadıklarını belirlerken, dürüst, namuslu, makûl, hareketlerinin sonuçlarını düşünebilen, sorumlğunun kapsamını bilen bir farazi kişinin ne şekilde hareket edebileceğini gözönünde bulundurarak uyuşmazlık hakkında sonuca varacaktır.

Hakkın Kötüye Kullanılması

Türk Medeni Kanunu 2. maddesinin ikinci fıkrası “Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz” şeklindedir. Maddenin hakkın açıkça kötüye kullanılmasını yasaklayan ikinci fıkra hükmü doğrudan doğruya hâkime yöneliktir. Hakkın kötüye kullanılmasını yasaklayan hukuk kuralı emredici nitelikte olup, davada ileri sürülen olgular göz önünde bulundurularak hâkim tarafından doğrudan dikkate alınacaktır.

Hakkın kötüye kullanılmasından bahsedebilmek için, bazı koşulların gerçekleşmiş olması gerekir. Bu koşullar şunlardır:

1. Hukuk düzeni (kanun) tarafından tanınmış bir hakkın varlığı,
2. Bu hakkın (haklı bir menfaatin yokluğu, hakkın sosyal veya ekonomik amacından saptırılması gibi) açıkça dürüstlük kuralına aykırı olarak kullanılması,

HUK101U-HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

Ünite 6: Hakkın Kazanılması, Kaybedilmesi, Kullanılması ve Korunması

3. Hakkın dürüstlük kuralına aykırı kullanılmasından başkalarının zarar görmüş veya zarar görme tehlikesiyle karşılaşmış olmaları.

Bu şartlar esas alınmak kaydıyla sırf başkasına zarar vermek amacıyla hareket edilmesi, menfaatler arasında aşırı dengesizlik bulunması ve yaratılmış olan güvene aykırı hareket edilmesi de dikkat çekici hakkın kötüye kullanılmasına ilişkin olay örnekleridir.

Hakkın Korunması

Günümüzde modern hukuk sistemlerinde hakların devlet eliyle korunması ilkesi benimsenmiş olup, hak sahibi hakkını devletin yargı organları önünde dava açarak ve bu organların zorlamasıyla elde edebilmektedir. Kanun ancak çok istisnai hallerde kişinin kendi hakkını doğrudan doğruya korumasına müsaade etmiştir.

Talep Hakkı ve Hakkın Devlet Eliyle Korunması

Bir kişinin sahip olduğu talep hakkı, bir kişinin hakkını elde etmek veya hakkına saygı gösterilmesini sağlamak amacıyla sözlü ya da yazılı olarak karşı tarafa yönelttiği isteme yetkisidir. Hak sahibi, hakkını elde etmek için öncelikle talep hakkını kullanma yoluna gidecektir. Bu yolla hakkını elde etme imkânı bulamadığı takdirde dava açma hakkını kullanmak zorunda kalacaktır. Dava hakkı, talep hakkını devletin tarafsız ve bağımsız yargı organları (mahkemeler) önünde ileri sürme ve onlar aracılığı ile yerine getirilmesini isteme yetkisini ifade eder.

Hakkın Bizzat Sahibi Eliyle (Kişinin Kendisi Tarafından) Korunması

Kanun çok istisnai durumlarda, kişinin hakkını bizzat kendisinin korumasına izin vermektedir. Bu istisnai haller arasında haklı savunma (meşru savunma/meşru müdafaa), zaruret (ıztırar) hali ve kuvvet kullanma (ihkak-ı hak) sayılabilir.

Haklı savunma (meşru savunma/meşru müdafaa), TBK m.64'te aynı kavramla ve Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 25. maddesinde de "meşru savunma" başlığı altında düzenlenmiştir. Meşru müdafaa olarak da yerleşmiş olan haklı savunmada, bir kişinin hayatına, özgürlüğüne, beden tamlığına, haysiyetine veya malına yönelik bir saldırıda, o kişiye belirli şartlar altında kuvvet kullanarak bu saldırıyı uzaklaştırma imkânı verilmektedir.

Zaruret (ıztırar) hâlinde, bir kişi kendisini veya başkasını açık ya da yakın bir zarar tehlikesinden korumak için diğer bir kişinin mallarına zarar vermektedir. Böyle bir durumda hakim, ortaya çıkan zararı tazmin yükümlülüğünü hakkaniyete göre belirleyecektir (TBK m.64/2).

Kuvvet (güç) kullanma (ihkak-ı hak), bir kişinin hakkını bizzat kuvvet kullanarak koruması, TBK 64. maddenin üçüncü fıkrasında öngörülen şartların varlığı hâlinde hukuka aykırı sayılmamaktadır. TBK m.64/3 hükmüne göre, "Hakkını kendi gücüyle koruma durumunda kalan kişi, durum ve koşullara göre o sırada kolluk gücünün yardımını zamanında sağlayamayacak ise ve hakkının

kayba uğramasını ya da kullanılmasının önemli ölçüde zorlaşmasını önleyecek başka bir yol da yoksa, verdiği zarardan sorumlu tutulamaz". Kuvvet kullanmaya ilişkin TBK m.64/3 hükmünün özel bir hâli TMK'nin 981. maddesinde yer almaktadır. Bu hükme göre, zilyet (bir şeyi fiilen elinde bulunduran kişi) bütün gasp ve saldırı fiillerini, durumun haklı gösterdiği derecede kuvvet kullanarak defetmek hakkına sahip bulunmaktadır. Zilyet, rızası dışında kendisinden alınan şeyi taşınmazlarda el koyanı kovarak, taşınırlarda ise eylem sırasında veya kaçarken yakalananın elinden alarak zilyetliğini koruyabilecektir. Ancak Kanun, zilyedin, durumun haklı göstermediği derecede kuvvet kullanmasını yasaklamaktadır.

Hakkın Korunmasında İspat Yükü

İspat, bir olayın veya olgunun varlığı veya yokluğu hakkında hâkimin kanaat sahibi olmasına yönelik bir ikna faaliyetidir. İspat ve deliller konusu 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 187 ve devamı hükümlerinde düzenlenmiştir. Bir davada ortaya çıkan en önemli sorun, iddia ve savunma olarak ileri sürülen olguları kimin ispat edeceğidir. Türk Medeni Kanunu da bu önemli sorunu, ispat yükü denilen bir ilkeye bağlamıştır. TMK m.6'da düzenlenmiş olan bu ilkeye göre, "Kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, taraflardan her biri, hakkını dayandığı olguların varlığını ispatla yükümlüdür." İspat yükü istisnai hallerde ters çevrilmekte ve iddia edenin değil, karşı tarafın bu iddianın aksini ispat etmesi söz konusu olmaktadır.

Karineler: Karine, kanun tarafından mevcut ve belli olarak kabul edilen bir olaydan, bir olgudan, bilinmeyen bir olayın, bir olgunun varlığı hakkında sonuç çıkarılmasını ifade eder. Lehine karine olan kişi de ispat yükünden kurtulmakta, sadece karineyi ileri sürmesi yeterli sayılmaktadır. TMK'nın 3. maddesinde düzenlenmiş olan, iyiniyet karinesi, TMK'nın 13. maddesindeki ayırt etme gücü karinesi, TMK m.285'in düzenlediği babalık karinesi, bu yönde örnek olarak gösterilebilir.

İkrar: Taraflardan birinin iddiasının gerçek olduğunun karşı tarafça kabul edilmesi demek olan ikrar halinde de diğer tarafın ispat yükümlülüğü ortadan kalkar. Ancak TMK'nın boşanmada yargılama usulüne ilişkin 184. maddesinin 3. bendinde yer alan "tarafların bu konudaki her türlü ikrarları hâkimi bağlamaz" şeklindeki hüküm ikrarın istisnasını teşkil eder.

